

Rad je objavljen 2004. godine u časopisu Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 25(2): 707-720.

Aleksandar Štulhofer*, Teo Matković* i James Elias**

* *Filozofski fakultet u Zagrebu*

** *California State University Northridge*

PORNOGRAFIJA I SEKSUALNO ZADOVOLJSTVO: POSTOJE LI VEZE?

Sežetak: U radu se ispituje povezanost uporabe pornografije, to jest *seksualno eksplicitnih sadržaja* (SES), i seksualnog zadovoljstva. Riječ je o empirijskoj analizi provedenoj na uzorku članova američkog udruženja ljubitelja pornografije (N = 409). Prosječna dužina kontinuiranog korištenja pornografije u našem uzorku duža je od 22 godine. Provedenim analizama, koje uključuju i usporedbu s rezultatima istraživanja seksualnog ponašanja provedenog na reprezentativnom nacionalnom uzorku populacije SAD (Laumann et al., 1994.), autori nastoje testirati teze kako pornografija ima pozitivan, odnosno negativan, utjecaj na seksualno zadovoljstvo konzumenata. Rezultati upućuju na zaključak da korištenje pornografije nema značajan utjecaj na seksualno zadovoljstvo. Veza između njezinog korištenja i smanjenog zadovoljstva jest prividna i počiva na činjenici da je za određeni broj ispitanika uporaba pornografskih materijala supstitucija za nedostatak seksualnih partnera.

Ključne riječi: pornografija, seksualno eksplicitni sadržaji, seksualno zadovoljstvo, seksualna socijalizacija, kontinuirani korisnici pornografije

Summary: The paper examines relationships between pornography (i.e. sexually explicit material) and sexual satisfaction. The analysis is based on a US sample of habitual pornography consumers, the members of a national X-rated entertainment fan association (N=409). Average length of pornography use among our respondents was over 22 years. In their analyses, which include a comparative analysis using a national probability sample (Laumann et al., 1994), the authors test several hypotheses regarding a potential effect of porn use - positive, negative, or mixed - on sexual satisfaction. Results point to the conclusion that pornography consumption does not have a significant impact on sexual satisfaction. In case of the respondents whose satisfaction was negatively affected by porn use, the relationship was found to be spurious. Lacking a sexual partner, these respondents use pornography as a substitute for the "real thing".

Key Words: pornography, sexually explicit material, sexual satisfaction, sexual socialization, habitual pornography consumers

Digitalna revolucija i nove komunikacijske tehnologije omogućili su sveprisutnost pornografije (Cooper & Griffin-Shelley, 2002.; Fisher & Barak, 2001.), to jest široku dostupnost seksualno eksplicitnih sadržaja (SES¹). Povećana dostupnost i mogućnost anonimne konzumacije (Internet), ali i opći trend rastuće permisivnosti koji obilježava

¹ Kako bismo naglasili naš vrijednosno neutralan pristup fenomenu, umjesto društveno stigmatiziranog pojma *pornografija* u radu koristimo sintagmu *seksualno eksplicitni sadržaji* (SES).

zapadna društva, rezultirali su *normalizacijom* SES. Preciznije, rast broj korisnika, osobito među mlađim generacijama, inicirao je destigmatizaciju SES, tako da se njihova konzumacija danas sve rjeđe smatra devijantnom ili pokazateljem određenih osobnih problema. Za nove generacije muškaraca i žena, SES su postali dio svakidašnjice (Vanwesenbeeck, 2001.; McNair, 2002.).

U tom kontekstu, pitanje o utjecaju SES na seksualni život i zadovoljstvo konzumenata postaje sve važnije. Osobito s obzirom na činjenicu da su unutar korpusa istraživanja psihosocijalnih posljedica uporabe SES istraživanja posvećena ovom problemu ne samo rijetka već i metodološki bitno ograničena.

Malobrojne studije koje su se bavile utjecajem SES na precepciju atraktivnosti partnera i, izravno ili neizravno, zadovoljstvo seksualnim životom navode na zaključak o negativnoj povezanosti. Sve tri studije (Kenrick et al., 1989.; Weaver et al., 1984.; Zillman & Bryant, 1989.) ukazuju da nakon konzumacije erotskih ili eksplicitnih seksualnih sadržaja ispitanici iskazuju smanjenu procjenu fizičke privlačnosti partnera. Nalaz vrijedi za ispitanike oba spola (Kenrick et al., 1989.; Zillman & Bryant, 1988.). Kada je, pak, riječ o procjeni SZ, rezultati nisu jednoznačni. U isključivo muškom uzorku, Weaver i suradnici (1984.) ne nalaze promjenu u odnosu na procjenu prije izlaganja SES. Nešto kasnije istraživanje (Zillman & Bryant, 1988.), koje je uključilo obimniju izloženost SES u uzorku studenata i ne-studenata, izvještava o statistički značajnom smanjenju SZ i ženskih i muških ispitanika. Sve tri navedene studije rađene su na razmjerno malim, prigodnim, uzorcima, a obilježava ih i ekološko ograničenje (eksperimentalni dizajn).

S druge strane, efekti SES mogu biti i pozitivni (Abramson & Pinkerton, 1997.). Takav zaključak proističe poglavito iz prakse seksualne terapije, gdje SES mogu biti dio terapije (Offit, 1995.: 33), kako iz didaktičkih tako i motivacijskih razloga (Bryant & Brown, 1989.). Tzv. neeksploatirajući SES koriste se, primjerice, u terapiji parova oskudnog seksualnog znanja, ali i onih čiji seksualni život treba izvanjski poticaj (Zilbergeld, 1999.: 210-211). Racionalnost takvog postupka temelji se na (ne-kliničkim) iskazima parova koji povremeno koriste SES kako bi inicirali seksualne aktivnosti, ali i eksperimentalnim rezultatima testiranja individualnih reakcija na SES u oba spola (Murnen & Stockton, 1997.; Zillman & Bryant, 1989.; Davis and Bauserman, 1993.).

Očito, o utjecaju SES na seksualni život konzumenata postoje suprotstavljeni podaci i oprečni zaključci. U ovome radu stoga nastojimo ispitati čitav niz mogućih veza između uporabe SES i seksualnog zadovoljstva (SZ). Imajući u vidu ograničenja dosadašnjih studija, naše su analize provedene na jedinstvenom uzorku dugogodišnjih kontinuiranih konzumenata SES. Poštanskim anketiranjem obuhvaćeno je nešto više od četiri stotine članova američkog udruženja ljubitelja SES, muškaraca koji, u prosjeku, koriste SES duže od 22 godine. Karakteristike uzorka detaljno su opisane u prethodnom radu (Štulhofer i sur., 2003.). Kako bismo izbjegli mogući utjecaj seksualne orijentacije, iz analiza koje prikazujemo u ovome radu izostavljeni su ispitanici čiji su seksualni partneri, u posljednjih godinu dana, bili isključivo ili pretežno muškarci.

Hipoteze

U nastavku raspravljamo sljedeće četiri hipoteze:

H1 - *Hipoteza o seksualnoj edukaciji i motivaciji.* Prema prvoj hipotezi, uporaba SES pozitivno djeluje na SZ i to na dva načina. SES nude detaljan prikaz čitavog niza seksualnih aktivnosti i tehnika, što ima za posljedicu veću educiranost i erotsku vještinu, ali i potiče eksperimentiranje koje obogaćuje seksualni život i

smanjuje vjerojatnost zasićenja. Također, eksplicitnost prikaza seksualnih aktivnosti djeluje kao izravni poticaj i time obnavlja interes i motivaciju za seksualni kontakt.

H2 - *Hipoteza o negativnoj seksualnoj socijalizaciji*. Druga hipoteza postulira negativan utjecaj SES na SZ i to kroz mehanizam rane inicijacije i uporabe SES u adolescenciji (Corne, Briere & Esses, 1992.). Budući da seksualna socijalizacija presudno utječe na oblikovanje predodžbi, stavova i preferencija vezanih uz seksualnost (Simon, 1996.: IV); nerealističnost², jednodimenzionalni erotizam i mjestimična mizoginičnost SES rezultirat će očekivanjima i preferencijama koje je teško ili nemoguće ispuniti. Drugim riječima, efekt će biti smanjeno SZ.

Dakako, moguće je pretpostaviti da bi netko mogao biti zadovoljan svojim, primjerice, mizoginičnim stavovima i očekivanjima, pa čak i naći partnericu koja ih podržava ili im se ne odupire. Po našem sudu, takva je intimna situacija, dugoročno gledano, suboptimalna. Spolna i seksualna neravnopravnost smanjuju SZ, kako kroz povećanu vjerojatnost nezadovoljstva podređenog partnera i usljeđujućeg sukoba, tako i zatvorenosti za poigravanje s ulogama - što bi omogućilo veću raznovrsnost i nepredvidljivost seksualnih kontakata (Dines, Jensen & Russo, 1998.; Tiefer, 1995.).

H3 - *Hipoteza o perpetuiranju nerealističnih očekivanja*. Ova je hipoteza povezana s prethodnom, ali je usredotočena na perpetuiranje disfunkcionalnih očekivanja putem kontinuirane uporabe SES. Konzumacija stalno obnavlja nerealistična očekivanja i time, zbog razloga koje navodi H2, proizvodi smanjeno SZ.³

Na prvi pogled, čini se da potvrđivanje H1 nužno vodi odbacivanju H2 i H3. No, to bi iz dva razloga bio pogrešan zaključak. Prvo, moguće je da uporaba SES nema djelovanja na SZ konzumenata, odnosno da je neutralna. Drugo i mnogo važnije, moguće je da SES ne djeluju jednako na sve konzumente. Takvu mogućnost razrađuje četvrta hipoteza.

H4 - *Hipoteza o diferencijalnom djelovanju pornografije*. Uporaba SES ima negativan utjecaj isključivo na neke pojedince, to jest njezin utjecaj ovisi o psihosocijalnim "predispozicijama" korisnika. Prema cikličnoj teoriji konzumacije, efekt SES plod je uzajamnog djelovanja SES i obilježja pojedinca, crta ličnosti, specifičnih iskustava i vrijednosti (Vanwesenbeeck, 2001.). Tako će, uzmimo primjer iz našeg ranijeg rada (Štulhofer i sur., 2003.), ispitanici skloni seksualnoj agresiji, koje obilježava povećana razina agresivnosti i mizoginični stavovi, preferirati nasilne SES, a interakcija će sklonosti i konzumacije imati negativan utjecaj na SZ.⁴

Instrumenti

Stupanj seksualnog zadovoljstva (SZ) mjereno je sljedećim pitanjem: *Općenito, koliko ste zadovoljni svojim seksualnim životom?* Ispitanici su odgovarali koristeći skalu s pet stupnjeva (*vrlo zadovoljan, djelomično zadovoljan, ne znam, djelomično nezadovoljan, vrlo nezadovoljan*).

Kako bismo provjerili logičku valjanost predloženog mjerenja SZ ispitanike smo, prema odgovorima, podijelili u četiri skupine⁵ koje smo potom usporedili na skali dijadične seksualne regulacije (Davis et al., 1998.: 445). Riječ je o indeksu

² Nerealističnost uključuje nestandardna tijela (i nestandardne dimenzije penisa i dojki), seksualnu akrobatiku, neprestani seksualni interes aktera itd.

³ No, što ako duža uporaba SES dovodi do zasićenja, to jest opadanja učestalosti konzumiranja (Zillman, 1989.)? Korelacija između dužine uporabe (u godinama) i učestalosti korištenja u posljednjih 12 mjeseci to opovrgava ($r = .27$; $p < .001$).

⁴ Pritom, dakako, mislimo SZ vezano uz konsenzualne seksualne kontakte.

⁵ Iz analiza smo izostavili sedam ispitanika (2%) koji su odgovorili kako ne mogu odrediti stupanj SZ.

sastavljenom od pet varijabli ($\alpha = 0.67$) koji mjeri lokus seksualne kontrole, odnosno ispitanikovu percepciju stupnja kontrole nad vlastitim seksualnim životom.⁶ U tom smislu, za očekivati je da će SZ biti u pozitivnoj vezi s *internim* lokusom seksualne kontrole. Kao što pokazuje tablica 1, jednosmjerna analiza varijance to potvrđuje.

TABLICA 1 OVDJE

Učestalost seksualnih odnosa u proteklih godinu dana mjerena je skalom sa sedam stupnjeva, od *nikada* do *4 puta tjedno i više*, dok je *prosječna učestalost seksualnih maštarija* mjerena skalom od pet stupnjeva u rasponu od *manje od jednom mjesečno* do *više puta dnevno*. Veća vrijednost ovih indikatora označava veću učestalost aktivnosti. *Kumulativni indeks seksualnih smetnji* jest zbroj seksualnih smetnji u prethodnoj godini. Moguće smetnje obuhvaćale su: nedostatak seksualne želje, probleme s postizanjem orgazma, preuranjenu ejakulaciju, bol vezanu uz seksualne aktivnosti, seksualnu anhedoniju, napetost vezanu uz seksualnu izvedbu te erektilne smetnje.⁷ Dihotomnu skalu koristi i *indikator nedostatka seksualne motivacije* u proteklih godinu dana. Identičan je blok indikatora bio uključen u NHSLS upitnik.

Različite aspekte korištenja SES-a mjerili smo sljedećim instrumentima:

Dob inicijacije u SES označava starost ispitanika pri prvom kontaktu sa SES-om. *Učestalost korištenja SES tijekom adolescencije* mjerena je skalom s pet stupnjeva (od *uvijek* do *nikada*). *Dužina redovite uporabe SES* mjerena je u godinama, na osnovi izravnog iskaza ispitanika. Na temelju samoprocjene učestalosti uporabe različitih SES tijekom posljednjih mjesec dana (heteroseksualnih, homoseksualnih, biseksualnih, transseksualnih i onih koje uključuju bestijalnosti) izrađena je agregirana *skala učestalosti uporabe SES*. Riječ je o zbroju vrijednosti na svih pet varijabli, od kojih je svakoj bila pridružena skala sa sedam stupnjeva. *Učestalost uporabe SES kao poticaja za seksualni kontakt* i *učestalost uporabe SES kao poticaja za masturbaciju* mjerene su na skalama s pet stupnjeva (od *nisam koristio u tu svrhu*, do *svakodnevno*).

Kao indikator kulturnog kapitala koristimo obrazovanje ispitanika i njegovih roditelja. Društvenu umreženost mjerimo dvama indikatorima: generaliziranim povjerenjem i druženjem s prijateljima. Prvi je indikator standardno pitanje o povjerenju u ljude (*Općenito govoreći, biste li rekli da se ljudima može vjerovati ili ne?*). Odgovori su naknadno dihotomizirani tako da je odgovor *većini ljudi se može vjerovati* kodiran kao povjerenje, a iskazi *ne može se biti dovoljno oprezan u odnosima s ljudima* i *ovisi* kao nedostatak povjerenja. Drugi indikator je varijabla *Koliko često provodite večer s prijateljima ili poznanicima?* Uz pitanje je ponuđena skala sa šest stupnjeva, od *gotovo svaki dan* do *nikada*.

⁶ Indeks jest skraćena verzija *dijadičke skale seksualne regulacije* (Catania, McDermott & Wood, 1984.). Kratka verzija obuhvaća pet od jedanaest originalnih čestica (Catania et al., 1992.): *Ukoliko moji seksualni odnosi nisu zadovoljavajući, ne mogu učiniti mnogo da popravim situaciju; imam seksualne odnose s mojom partnericom onoliko često koliko bi to želio* (obratno rekodirano); *moje planiranje seksualnih aktivnosti /encounters/ vodi kvalitetnim seksualnim iskustvima s mojom partnericom* (obratno rekodirano); *osjećam da je teško postići da partner čini ono što mi odgovara tijekom seksa* i *osjećam da moji seksualni odnosi s partnerom obično završe prije no što bi to želio*. Odgovori su mjereni na skali s pet stupnjeva, od *snažnog neslaganja* do *snažnog slaganja*. Veći rezultat označava manju internu kontrolu, to jest veći stupanj percipirane eksterne kontrole.

⁷ Za deskriptivnu analizu usp. Štulhofer i sur. (2003).

Analize

H1. Kako bismo ispitali hipotezu o pozitivnom, edukativnom i motivacijskom, utjecaju SES proveli smo niz usporednih analiza na dva različita uzorka. Prvi čine naši ispitanici, kontinuirani korisnici SES, a drugi je reprezentativni nacionalni uzorak tzv. *čikaške studije*, velikog istraživanja seksualnog ponašanja u SAD provedenog početkom devedesetih godina (NHSLs⁸; Laumann et al., 1994.). Budući da se uzorci razlikuju prema dužini i intenzitetu uporabe SES, očekivanje vezano uz H1 jest da će naši ispitanici, koje obilježava mnogo obimnije iskustvo uporabe, iskazivati veće SZ od ispitanika iz nacionalnog uzorka.

Na žalost, razinu SZ nije bilo moguće usporediti izravno, jer ta varijabla nije bila uključena u NHSLs upitnik. Stoga smo za pozitivne indikatore SZ (veći rezultat, veće SZ) uzeli učestalost seksualnih odnosa i učestalost seksualnih fantazija, a za negativne indikatore (veći rezultat, manje SZ) kumulativni indeks seksualnih smetnji i nedostatak seksualne motivacije.

Kako bismo kontrolirali mogući intervenirajući utjecaj dobi (naši su ispitanici, u prosjeku, nešto stariji od onih u NHSLs studiji), intimnog statusa (ima li ispitanik partnericu ili ne) i seksualnih smetnji (u našem su uzorku nešto češće), primijenili smo model multiple linearne regresije, pri čemu su učestalost seksualnih fantazija i seksualnih kontakata bile kriterijske varijable. Kao što pokazuje tablica 2, efekt studije pokazao se statistički značajnim. Jednostavnije rečeno, bez obzira na razliku u dobi, intimnom statusu i raširenosti seksualnih smetnji, naše ispitanike obilježava manja učestalost seksualnih kontakata. Također, češće iskazuju i nedostatak interesa za seks ($p < .001$). Premda nije jasno je li riječ o uzroku manjeg SZ, njegovoj posljedici ili nečem trećem (npr. seksualne disfunkcije), ispitanici u našem uzorku rjeđe postižu orgazam tijekom seksualnih kontakata od NHSLs ispitanika ($p < .001$). Jedini nalaz koji odudara od prikazanih jest veća učestalost seksualnih fantazija u našem uzorku ($p < .001$). No, povežemo li ovaj nalaz s razlikom u seksualnoj motiviranosti, učestale seksualne fantazije, čini se, ne treba nužno smatrati odrazom uspješnijeg seksualnog života.

Uzeti zajedno, izloženi rezultati govore u prilog odbacivanju prve hipoteze.

TABLICA 2 OVDJE

H2. Kako bismo ispitali hipotezu o negativnom utjecaju SES kao posljedici specifične seksualne socijalizacije, usporedili smo stupanj SZ ispitanika s dobi inicijacije u konzumaciju SES i učestalošću uporabe u adolescenciji.⁹ Istu smo analizu učinili i s tzv. negativnim indikatorima, nedostatkom interesa za seks i kumulativnim indeksom seksualnih smetnji.

Prema provedenim jednosmjernim analizama varijance, niti dob pornografske inicijacije, ni učestalost konzumacije tijekom adolescencije, ne razlikuju ispitanike prema stupnju SZ. Također, t-testovi nisu pokazali značajnu razliku u dobi inicijacije i učestalosti uporabe SES tijekom adolescencije između ispitanika koji iskazuju nedostatak seksualne želje i onih koji tvrde suprotno. Dob inicijacije i učestalost uporabe u adolescenciji nisu statistički značajno povezani niti s indeksom seksualnih smetnji.

⁸ Kratica označava *National Health and Social Life Survey*.

⁹ Kada je riječ o seksualnoj socijalizaciji, adolescencija se smatra formativnom dobi (Simon, 1996.; Thompson, 1995.)

Premda je prikazano testiranje ograničenog dometa, nalazi osporavaju hipotezu o negativnoj seksualnoj socijalizaciji.

H3. Hipotezu o perpetuiranju nerealističnih očekivanja (kao uzroku smanjenog SZ) prvo smo nastojali testirati ispitivanjem korelacije između dužine kontinuirane uporabe SES i prihvatanja tvrdnje kako "pornografija realistično prikazuje seksualni apetit žena"¹⁰. Nakon što se povezanost pokazala statistički beznačajnom, ispitivanje smo nastavili uspoređujući SZ s učestalošću konzumacije SES u posljednjih mjesec dana i dužinom kontinuirane konzumacije (tijekom godina). Nakon toga, potomje smo dvije varijable korelirali s negativnim indikatorima: kumulativnim indeksom seksualnih smetnji i nedostatkom seksualne motivacije. Prema očekivanju, učestalost i dužina uporabe trebali bi negativno djelovati na SZ.

Tablica 3 prikazuje prvi dio analiza. Dok se dužina uporabe nije pokazala značajnim čimbenikom, učestalost uporabe SES u posljednjih mjesec dana značajno razlikuje izrazito zadovoljne od izrazito nezadovoljnih ispitanika. Drugim riječima, prvi su značajno manje konzumirali SES od posljednjih. Potporu tom nalazu pruža slaba, ali značajna, negativna povezanost između učestalosti seksualnih kontakata i uporabe SES u posljednjih mjesec dana ($r = -.12$; $p < .05$). Negativni indikatori, kumulativni indeks seksualnih smetnji i nedostatak seksualne motivacije, nisu se pokazali povezanima niti s dužinom, ni s učestalošću korištenja SES.

TABLICA 3 OVDJE

No, što ako je ustanovljena pravilnost prividna? Što ako je povećana uporaba SES naprosto logičan odgovor na usamljenost? Ispitanici koji nisu imali seksualnu partnericu logično će iskazivati manje SZ. Očito, u tom slučaju ne možemo govoriti o negativnom, već *supstitutivnom* efektu SES: uporaba SES je simptom, a ne uzrok manjeg SZ. Kako bismo provjerili mogućnost da nezadovoljstvo vezano uz uporabu SES počiva na intimnom statusu, proveli smo dodatnu analizu čije rezultate prikazuje tablica 4.

TABLICA 4 OVDJE

Testiranje jasno pokazuje da je intimni status, a ne seksualno zadovoljstvo, značajna varijabla za razumijevanje dinamike uporabe SES. Ili, rečeno na drugi način, ispitanici sa i bez seksualne partnerice značajno se razlikuju prema učestalosti konzumacije SES - bez obzira na stupanj njihovog SZ.¹¹ U skupini ispitanika koji imaju partnera, učestalost korištenja SES-a nije povezana sa SZ, to jest podjednako ih često koriste i oni više i oni manje zadovoljni svojim seksualnim životom. To, međutim, nije slučaj s ispitanicima bez partnerice. Među njima, manje zadovoljni češće koriste SES ($p < 0.05$).

Ostaje još jedno pitanje. Što ako je usamljenost, to jest nedostatak partnerica, *posljedica* uporabe SES? Drugim riječima, postoji mogućnost da je upravo kontinuirana uporaba SES - bilo specifičnom seksualnom socijalizacijom ili

¹⁰ Riječ je o intervalnoj varijabli; skala je uključivala pet stupnjeva: od "uopće se ne slažem", do "potpuno se slažem".

¹¹ Različiti su i obrasci upotrebe; u usporedbi s ispitanicima koji su u posljednjih mjesec dana imali partnericu, oni koji je nisu imali SES su češće koristili za masturbaciju ($p < .001$). Svakodnevno je SES za masturbaciju koristilo 30% ispitanika bez partnerice. Među onima koji su imali partnericu, taj je broj značajno manji (10%).

društvenom stigmatizacijom - seksualno marginalizirala ispitanike koji iskazuju deficit seksualnih partnerica (Leiblum, 1997.). Premda ne raspolažemo longitudinalnim podacima, pa stoga ne možemo ponuditi konačan test te hipoteze, tablica 5 prikazuje pokušaj preliminarnog testiranja. Logika je analize sljedeća: ustanovimo li da su ispitanici koji tvrde da je njihova uporaba SES rezultirala intimnim i drugim problemima nadreprezentirani u skupini onih koji u posljednjih mjesec dana nisu imali partnericu, hipoteza je pribavila prvu argumentaciju.

TABLICA 5 OVDJE

Na prvi pogled, podatci prikazani u tablici 5 govore u prilog navedenoj pretpostavci. Dvije od tri negativne posljedice konzumacije SES učestalije su u skupini ispitanika bez partnerice. Kada je riječ o situacijama u kojima je konzumacija SES dovela do raspada intimne veze, razlike između dvije skupine nema. No, važno je uočiti da samo izrazita manjina ispitanika, njih šest do deset (2-3% čitavog uzorka), koji nisu imali partnericu posjeduju iskustvo negativnih posljedica korištenja SES. Ta činjenica dovodi u pitanje održivost pretpostavke o seksualno marginalizirajućem potencijalu SES.¹²

H4. Četvrta hipoteza postulira kako uporaba SES ima negativne efekte na SZ isključivo kod nekih ispitanika, onih koji su, na određeni način, psihosocijalno "predisponirani" za to. Kako bismo preliminarno istražili tu mogućnost¹³, proveli smo stupnjevitu logističku regresiju kako bismo odvojili efekt predispozicije od efekta SES. Tako smo u prvu jednadžbu uvrstili varijable koje smatramo indikatorima psihosocijalne predispozicije (obrazovanje, obrazovanje roditelja, generalizirano povjerenje i mjera umreženosti), a u drugu smo tim indikatorima pridodali i one koje mjere efekt SES (dob inicijacije, uporaba u adolescenciji i dužina kontinuirane uporabe). U trećem koraku, u jednadžbu je uvršten i intimni status, koji se ranije pokazao kao intervenirajuća varijabla u korelaciji između uporabe SES i SZ. Mjerenjem razlika u objašnjenju varijanci kriterijske varijable između prvog i drugog koraka moguće je ustanoviti relativnu snagu utjecaja svake pojedine dimenzije (individualne osobine i uporaba SES). Kriterijska varijabla jest dihotomizirani indikator SZ; ispitanici zadovoljni svojim seksualnim životom označeni su jedinicom, a oni nezadovoljni nulom. Rezultati opisane analize prikazani su u tablici 6.

TABLICA 6 OVDJE

Model 1, koji prikazuje utjecaj psihosocijalne predispozicije, objašnjava samo 4 posto varijance SZ.¹⁴ Od uključenih varijabli, statistički je značajan prediktor isključivo druženje s prijateljima, jedan od dva indikatora socijalne umreženosti. Model 2, koji uključuje i efekt upotrebe SES-a, objašnjava neznatno veći postotak varijance SZ, iz čega proizlazi zaključak kako psihosocijalna predispozicija vrši nešto snažniji utjecaj na SZ od uporabe SES. Značajnom pozitivnom utjecaju druženja s prijateljima, u ovom se modelu pridružuje i negativan utjecaj čestine konzumacije SES. No, potonji efekt nestaje uključivanjem intimnog statusa u jednadžbu (model 3).

¹² Naravno, time ne osporavamo njezinu osnovanost u vrlo ograničenom broju slučajeva. To, uostalom, i sugeriraju naši podaci.

¹³ Krossekcijski dizajn istraživanja onemogućava temeljitije testiranje hipoteze.

¹⁴ Postotak protumačene varijance izračunat je prema sljedećoj formuli: $(-2L_{null} - (-2L_{model})) / -2L_{null}$ (Hair et al., 1998.).

Socijalna izoliranost i nedostatak partnerice najbolji su prediktori smanjenog SZ konzumenata SES.¹⁵

Zaključak

Naši rezultati ukazuju da kontinuirana uporaba seksualno eksplicitnih sadržaja (SES) ne utječe na seksualno zadovoljstvo (SZ) konzumenata. Činjenicu da manje zadovoljne ispitanike obilježava i veća učestalost uporabe SES valja, kao što pokazuju provedene analize, smatrati posljedicom nedostatka seksualne partnerice, a ne argumentom za uzročno posljedičnu vezu. Ipak, mišljenja smo da predočene nalaze treba uzeti s oprezom. Razlog je niz ograničenja vezanih uz dizajn istraživanja, ostvareni uzorak i karakteristike ispitanika.

Činjenica da naše istraživanje nije longitudinalnog tipa onemogućuje zadovoljavajuće testiranje teze prema kojoj kontinuirana uporaba pornografije smanjuje socijalnost, odnosno *uzrokuje* poteškoće u nalaženju partnerica i održavanju intimnih veza. Isto vrijedi i za ispitivanje intervenirajućeg utjecaja "osobne jednakosti" ispitanika na predloženu dinamiku. Taj je nedostatak u potpunosti moguće otkloniti jedino tzv. panel istraživanjem.

Sljedeće je ograničenje naših analiza činjenica da je manje od pedeset posto osoba kojima smo poslali upitnik i odgovorio na njega. Imajući u vidu da je odaziv bio 46% (Štulhofer i sur., 2003.)¹⁶, postoji mogućnost da je ostvareni uzorak samoselektiran. Drugim riječima, postoji mogućnost da su suradnju odbili poglavito oni ispitanici na čiji je intimni život konzumacija SES imala negativan utjecaj.

Naposlijetku, važno je upozoriti kako su naši ispitanici pornofili "staroga kova", odnosno korisnici klasičnih medija, ponajprije video vrpce. Naši ispitanici ne pripadaju novoj, Internet, generaciji ljubitelja SES. S obzirom da nije poznato postoje li razlike u seksualnoj socijalizaciji između kontinuiranih korisnika klasičnih i Internet SES, ne možemo isključiti mogućnost da bi nalazi bili različiti da je uzorak obuhvatio i muškarce koji SES konzumiraju s Web-a. Naravno, njihovo bi uključivanje smanjilo prosječnu dužinu uporabe konzumacije, po kojoj je naš uzorak jedinstven (Štulhofer i sur., 2003.).

Ne zanemarujući navedena ograničenja, mišljenja smo da su provedena testiranja važna za suvremene rasprave o SES. Pritom ponajprije mislimo na tezu o negativnom utjecaju SES na kvalitetu seksualnog života, koju prikazani rezultati ne podupiru. Dakako, za konačan će zaključak u tom smjeru naše nalaze biti potrebno replicirati.

¹⁵ Valja napomenuti da učestalost druženja s prijateljima (mjera socijalne umreženosti, odnosno izoliranosti) nije statistički značajno povezana niti sa dužinom kontinuirane uporabe SES, ni sa učestalošću uporabe tijekom adolescencije, niti s intenzitetom konzumacije u posljednjih godinu dana.

¹⁶ Što je, za poštanski upitnik, zadovoljavajuća razina odaziva.

Literatura

Abramson, P. & S. Pinkerton (1997.) *With Pleasure: Thoughts on the Nature of Human Sexuality*. New York: Oxford University Press.

Bryant, J. & D. Brown (1989.) Uses of Pornography, in D. Zillman & Bryant, J. /eds./ *Pornography: Research Advances and Policy Considerations*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Davis, C. M. & R. Bauserman (1993.) Exposure to Sexually Explicit Materials: An Attitude Change Perspective. *Annual Review of Sex Research* 4: 121-209.

Davis, C. M., Yarber, W. L., Bauserman, R., Schreer, G. & S. Davis /eds./ (1998.) *Handbook of Sexuality-Related Measures*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Dines, G., Jensen, R. & A. Russo (1998.) *Pornography: The Production and Consumption of Inequality*. New York: Routledge.

Catania, J., Coates, T., Stall, J., Turner, H., Peterson, J. et al. (1992.) Prevalence of AIDS-related Risk Factors and Condom Use in the US. *Science* 258: 1101-1106.

Catania, J., McDermott, L. & J. Wood (1984.) The Assessment of Locus of Control: Situational Specificity in the Sexual Context. *Journal of Sex Research* 20: 310-324.

Cooper, A. & E. Griffin-Shelley (2002.) The Internet: The Next Sexual Revolution, in A. Cooper /ed./ *Sex and the Internet*. New York: Brunner-Routledge.

Coorne, S., J. Briere & L. Esses (1992.) Women's Attitudes and Fantasies About Rape as a Function of Early Exposure to Pornography. *Journal of Interpersonal Violence* 7(4): 454-461.

Fisher, W. A. & A. Barak (2001.) Internet Pornography: A Social Psychological Perspective on Internet Sexuality. *Journal of Sex Research* 38(4): 312-325.

Hair, J., Anderson, R., Tatham, R. & W. Black (1998.) *Multivariate Data Analysis*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

Kenrick, D., Gutierrez, S. & L. Goldberg (1989.) Influence of Popular Erotica on Judgements of Strangers and Mates. *Journal of Experimental and Social Psychology* 25: 159-167.

Laumann, E. O., Gagnon, J., Michael, R. & S. Michaels (1994.) *The Social Organization of Sexuality*. Chicago: University of Chicago Press.

Leiblum, S. (1997.) Sex and the Net: Clinical Implications. *Journal of Sex Education and Therapy* 22(1): 21-27.

McNair, B. (2002.) *Striptease Culture: Sex, Media, and the Democratization of Desire*. London: Routledge.

Murnen, S. & M. Stockton (1997.) Gender and Self-Reported Sexual Arousal in Response to Sexual Stimuli: A Meta-Analytic Review. *Sex Roles* 37(3/4): 135-153.

Offit, A. (1995.) *Night Thoughts: Reflections of a Sex Therapist*. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Simon, W. (1996.) *Postmodern Sexualities*. London: Routledge.

- Štulhofer, A., Matković, T., Mrakovčić, M., Elias, J., Little, D. i V. Diehl Elias (2003.) Rizici pornografije? Empirijsko testiranje uvriježenih predodžbi o konzumentima seksualno eksplicitnih sadržaja. *Revija za sociologiju* (u pripremi).
- Thompson, S. (1995.) *Going All the Way: Teenage Girls' Tales of Sex, Romance, and Pregnancy*. New York: Hill and Wang.
- Tiefer, L. (1995.) *Sex is Not a Natural Act*. Boulder, CA: Westview.
- Vanwesenbeeck, I. (2001.) Psychosexual Correlates of Viewing Sexually Explicit Sex on Television Among Women in the Netherlands. *Journal of Sex Research* 38(4): 361-370.
- Weaver, J., Masland, J., & D. Zillman (1984.) Effects of Erotica on Young Men's Aesthetic Perception of Their Sexual Partners. *Perceptual and Motor Skills* 58: 929-930.
- Zilbergeld, B. (1999.) *The New Male Sexuality*. New York: Bantam.
- Zillman, D., & J. Bryant (1988.) Pornography's Impact on Sexual Satisfaction. *Journal of Applied Social Psychology* 18: 438-453.
- Zillman, D. (1989.) Effects of Prolonged Consumption of Pornography, in D. Zillman & Bryant, J. /eds./ *Pornography: Research Advances and Policy Considerations*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Tablica 1 - Jednosmjerna analiza varijance: seksualno zadovoljstvo (SZ) i lokus seksualne kontrole (LSK)

SZ	LSK (indeks dijadične seksualne regulacije)	
	aritmetička sredina	post-hoc test (Tukey)
1) Izrazito zadovoljni	1	1 ≠ 2, 3, 4
2) Djelomično zadovoljni	1.4	2 ≠ 3, 4
3) Djelomično nezadovoljni	1.62	3 ≠ 4
4) Izrazito nezadovoljni	1.97	
F = 41.8; df = 3; p < .001		

Tablica 2 - Multipla linearna regresija: korelati učestalosti seksualnih kontakata

	Učestalost seksualnih kontakata (u posljednjih mjesec dana)
	Beta ponder
Dob	-.06*
Studija (1 = NHSLS)	.09**
Seksualni partner (1 = da)	.52**
Zdravstveni problemi	.02
Indeks seksualnih smetnji	-.08**
* p < .05; ** p < .001	

Tablica 3 - Jednosmjerna analiza varijance: SZ i uporaba SES

	Uporaba SES u posljednjih mjesec dana (p < .01)	Godine kontinuirane uporabe SES (n.z.)
1) Izrazito zadovoljni	4.37	23.82
2) Djelomično zadovoljni	4.71	22.84
3) Djelomično nezadovoljni	4.98	22.79
4) Izrazito nezadovoljni	5.27	21.29
	F = 4.41; df = 3	F = .51; df = 3
Post-hoc test	1 ≠ 4	/

Tablica 4 - Dvosmjerna analiza varijance: efekti SZ i intimnog statusa na uporabu SES u posljednjih mjesec dana

Izvor varijance	F (df)	p <
Seksualno zadovoljstvo	.82 (3)	.49
Intimni status (sa ili bez partnerice)	5.53 (1)	.02
Interakcija	1.61 (3)	.19

Tablica 5 - Povezanost između intimnog statusa i negativnih učinaka uporabe SES

		Imaju partnericu	Nemaju partnericu
Uporaba SES rezultirala sukobom sa zakonom	DA	5	6
	NE	253	71
		phi = -.14; p < .05	

Uporaba SES rezultirala problemima s prijateljima	DA NE	10 242	9 68
		phi = -.14; p < .05	
Uporaba SES uzrokovala raspad intimne veze	DA NE	16 226	3 66
		n.z.	

Tablica 6 - Logistička regresija: utjecaj individualnih osobina (model 1), uporabe SES (model 2) i intimnog statusa (model 3) na SZ

	<u>Model 1</u> (psihosocijalne dispozicije) Odds ratio (95% confidence interval) $R_L^2 = .04$	<u>Model 2</u> (psihosocijalne dispozicije + efekt SES-a) Odds ratio (95% confidence interval) $R_L^2 = .06$	<u>Model 3</u> (psihosocijalne dispozicije + efekt SES-a + intimni status) Odds ratio (95% confidence interval) $R_L^2 = .11$
Obrazovanje	1 (.9 - 1.11)	1 (.9 - 1.13)	.99 (.88 - 1.12)
Obrazovanje oca	.99 (.91 - 1.06)	1 (.91 - 1.09)	.98 (.9 - 1.08)
Obrazovanje majke	1 (.91 - 1.1)	.98 (.89 - 1.08)	.98 (.89 - 1.09)
Povjerenje u druge (1 = DA)	1.5 (.87 - 2.6)	1.25 (.7 - 2.24)	1.31 (.72 - 2.39)
Učestalost druženja	.67** (.54 - .84)	.63** (.49 - .8)	.65* (.5 - .83)
Učestalost upotrebe SES		.93* (.86 - 1)	.96 (.89 - 1.04)
Dob SES inicijacije		.96 (.9 - 1.03)	.96 (.9 - 1.03)
Učestalost korištenja SES za vrijeme adolescencije		1.08 (.85 - 1.38)	1.1 (.85 - 1.41)
Dužina redovite uporabe SES		1.02 (.99 - 1.04)	1.02 (.99 - 1.04)
Ima partnericu (1=da)			3.94** (2.03 - 7.65)

* p < .05; ** p < .001